

МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ФОРМУВАННЯМ СОЦІАЛЬНО-ЕМОЦІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ У НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Рекун Ганна Петрівна
кандидат економічних наук, доцент

e-mail: rekun@karazin.ua

ORCID ID: 0000-0002-1734-7364

Свіденська Марія Сергіївна
викладач

e-mail: svidenskaya@karazin.ua

ORCID ID: 0000-0003-3527-5453

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
вул. Мируносицька, 1, Харків, 61002, Україна

Одним із ключових факторів збільшення продуктивності та економічного зростання країни є правильно вибудований освітній процес, і як результат – відповідність навичок людей до сучасних потреб на ринку праці. Важливі проблеми дослідження стосуються розробки нової моделі управління освітнім процесом, що включають питання формування людини не тільки як робочої сили, а й особистості. Метою статті є дослідження актуальності впровадження соціально-емоційних компетенцій в сучасне освітнє середовище для формування затребуваних навичок ринку праці, що постійно змінюється. У статті представлені основні затребувані компетенції сучасної людини, що включають в себе систему когнітивних, соціально-емоційних і технічних навичок, а також підкреслюється зростання значення саме соціально-емоційних навичок. Висвітлено п'ять компетенцій соціально-емоційного навчання: самосвідомість, самоврядування, соціальна обізнаність, навички взаємовідносин та відповідальне прийняття рішень. За даними дослідження світового банку та доповіді Світового економічного форуму «Майбутнє робочих місць 2018» обґрунтовані навички, які користуються найбільшим попитом серед суспільства сьогодні: аналітичне мислення та інновації, комплексне вирішення проблем, критичне мислення та аналіз, активне навчання. Для розуміння, як і для кого формувати сучасний освітній процес, важливо знати структуру рівнів освіти та залученості до них, тому проведено аналіз розподілу кількості учнів, слухачів та студентів, що навчаються у закладах України та оцінку їх гендерної складової. Виявлено основні тенденції змін учасників освітнього процесу 2014-2017 років на всіх рівнях освіти. Для покращення ефективності управління освітнім процесом підкреслено актуальність впровадження соціально-емоційного навчання до освітнього процесу. Оцінено значення та результат впливу соціально-емоційного навчання на кожен рівень освіти, їх взаємозв'язок та ступінь потреби.

Ключові слова: соціально-емоційне навчання, управління освітнім процесом, компетенції, навички.

МЕХАНИЗМ УПРАВЛЕНИЯ ФОРМИРОВАНИЕМ СОЦИАЛЬНО-ЭМОЦИОНАЛЬНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ В УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ

Рекун Анна Петровна
кандидат экономических наук, доцент

e-mail: rekun@karazin.ua

ORCID ID: 0000-0002-1734-7364

Свиденская Мария Сергеевна
преподаватель

e-mail: svidenskaya@karazin.ua

ORCID ID: 0000-0003-3527-5453

Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина
ул. Мируносицкая, 1, Харьков, 61002, Украина

Одним из ключевых факторов увеличения производительности и экономического роста страны является правильно выстроенный образовательный процесс, и как результат – соответствие навыков людей современным потребностям рынка труда. Важные проблемы исследования касаются разработки новой модели управления образовательным процессом, включающей вопросы формирования человека не только как рабочей силы, но и личности. Целью статьи является исследование актуальности внедрения социально-эмоциональных компетенций в современную образовательную среду для формирования востребованных рынком труда навыков, которые постоянно меняются. В статье представлены основные востребованные компетенции современного человека, включающие в себя систему когнитивных, социально-эмоциональных и технических навыков, а также подчеркивается возрастание значения именно социально-эмоциональных навыков. Освещены

пять компетенций социально-эмоционального обучения: самосознание, самоуправление, социальная осведомленность, навыки взаимоотношений и ответственное принятие решений. По данным исследования Всемирного банка и доклада Всемирного экономического форума «Будущее рабочих мест» обоснованы навыки, которые пользуются наибольшим спросом среди общества сегодня: аналитическое мышление и инновации, комплексное решение проблем, критическое мышление и анализ, активное обучение. Для понимания, как и для кого формировать современный образовательный процесс важно знать структуру уровней образования и вовлеченности в них, поэтому проведен анализ распределения количества учеников, слушателей и студентов, обучающихся в учреждениях Украины и оценка их гендерной составляющей. Выявлены основные тенденции изменений участников образовательного процесса 2014-2017 годов на всех уровнях образования. Для повышения эффективности управления образовательным процессом подчеркнута актуальность внедрения социально-эмоционального обучения в образовательный процесс. Оценены значение и результат влияния социально-эмоционального обучения на каждый уровень образования, их взаимосвязь и степень необходимости.

Ключевые слова: социально-эмоциональное обучение, управление образовательным процессом, компетенции, навыки.

MECHANISM OF MANAGEMENT FOR FORMATION OF SOCIAL-EMOTIONAL COMPETENCES IN EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Ganna Rekun

PhD, Associate Professor

e-mail: rekun@karazin.ua

ORCID ID: 0000-0002-1734-7364

Mariia Svidenska

Lecturer

e-mail: svidenskaya@karazin.ua

ORCID ID: 0000-0003-3527-5453

V.N. Karazin Kharkiv National University

1, Mironositskaya Str., Kharkiv, 61002, Ukraine

One of the key factors in increasing productivity and economic growth in the country is the well-established educational process, and as a result, the matching of people's skills with the modern needs of the labor market. Important research problems concern the development of a new model of educational process management, which includes the formation of a person as not only a workforce, but also personality. The purpose of the article is to study the relevance of the implementation of socio-emotional competences in the modern educational environment for the formation of the demanded skills of the labor market, which is constantly changing. The research presents the main claimed types of abilities of a modern person, including a system of cognitive, social-emotional and technical skills, and emphasizes the growing importance of social and emotional skills. The five competencies of social and emotional learning are highlighted: self-awareness, self-governance, social awareness, interpersonal skills and responsible decision-making. According to a study by the World Bank and the report of the World Economic Forum «The Future of Workplaces», the skills that are in greatest demand today in society are grounded: analytical thinking and innovation, complex problem solving, critical thinking and analysis, active learning. It is important to know the structure of educational levels and their involvement in them in order to understand how and for whom to form the modern educational process. Therefore, the analysis of the distribution of the number of pupils, listeners and students studying in Ukrainian institutions and their gender component is conducted. The main tendencies of changes of participants of educational process in 2014-2017 are found at all levels of education. To improve the efficiency of management of educational process, the urgency of the introduction of social and emotional education into the educational process has been emphasized. The value and result of the influence of social and emotional education on each level of education, their interrelation and the degree of need are assessed.

Key words: Socio-emotional Education, Management of Educational Process, Competences, Skills.

Постановка проблеми. Сьогодні освітній процес постійно змінюється. З одного боку, зростає рівень академічних знань, доступ до інформації, впровадження технічного обладнання в процес навчання, а з іншого – студенти відчувають більший рівень стресу. Сьогодні молодь живе у більш складному, економічно конкурентоспроможному та глобально пов'язаному світі, і хоча академічні навички займають ключове місце у навчанні, соціальні та емоційні розміри людського розвитку залишилися поза увагою освітнього процесу.

Незважаючи на те, що у рейтингу глобального індексу інновацій Україна у 2018 році займає за індикатором державного фінансування на одного учня середньої школи 21 місце, в оцінці вищої освіти 26 місце, а за науково-дослідницькою роботою лише 50 місце, загальна оцінка за освіту – це

34 місце серед 116 країн [1]. Покращення позицій України у світових рейтингах вимагає змін у освітньому процесі. Відновлений закон України «Про освіту» у 2017 році передбачає формування у учнів цілісної особистості, усебічно розвиненої, здатної до критичного мислення; з активною позицією, який діє згідно з морально етичними принципами і здатний приймати відповідальні рішення, поважає гідність і права людини; та здатний змінювати навколишній світ, розвивати економіку за принципами сталого розвитку, конкурувати на ринку праці, учитися впродовж життя [2]. Очікуваний ефект може бути дійсно результативним за умовами всебічного сприяння вихованню таких особистостей: батьками, вчителями, соціуму в цілому. Також необхідною ланкою у цьому процесі є додаткове наповнення освітнього процесу когнітивними та емоційними елементами навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливий вплив на формування суджень людей, бажання взаємодіяти, креативне вирішення проблем, задоволеність роботою, прийняття ефективних рішень має розвиток у них соціально-емоційних навичок. Дослідження світового економічного форуму «Цінності, етика та інновації. Переосмислення технологічного розвитку в четвертій промисловій революції» вказують на топ 10 трендових навичок майбутнього, що будуть найбільш затребуваними та необхідними всім без винятку, серед яких значна частка навичок, які відносять до соціально-емоційних. У праці «Навички для сучасної України», що опублікована Світовим банком, викладено нову інформацію щодо природи навичок, які цінуються на ринку праці, та запропоновано низку варіантів політики, спрямованої на формування та використання таких навичок. Вагомі дослідження з питань соціального та емоційного навчання проводить колаборація академічного, соціального і емоційного навчання (CASEL). Протягом більше 20 років діяльність цієї організації допомагає перетворити життя великої кількості дітей дошкільного віку через учнів старших класів, їх сім'ї і спільноти. Просуваючи дослідження в області соціального і емоційного навчання, розширюючи науково-обґрунтовану практику і просуваючи розумну освітню політику, CASEL готує молодих людей до успіхів в майбутньому. Однак, сьогодні в Україні не досить широко вивчене питання соціально-емоційного навчання та його включення до освітнього процесу.

Метою цієї роботи є дослідження актуальності впровадження соціально-емоційних компетенцій в сучасне освітнє середовище для формування затребуваних ринком праці навичок, що постійно змінюється.

Основні результати дослідження. Система вищої освіти перебуває у стадії змін, оскільки трансформується ринок праці, затребувані навички та форма життя. За даними досліджень, проведених в Гарвардському та Стенфордському університетах тільки 15 % кар'єрного успіху забезпечується рівнем професійних навичок, в той час як інші 85 % – це так звані «м'які навички» (Soft Skills) [3]. Світового банку прийшли висновку, що українським роботодавцям необхідно формувати у працівників додаткові когнітивні та соціально-емоційні навички. Тому постає справжній виклик – як підготувати сьогоднішніх школярів та студентів до реалій економіки завтрашнього дня, а не тільки до робочих місць, що доступні наразі. Оскільки до 2030 року майже 40 % робочих місць у світі, ймовірно, зазнають значних змін через автоматизацію, роботизацію існує необхідність у розробці можливостей освіти і розвитку робочої сили зараз, щоб згодом знизити ймовірність економічного переміщення. Сьогоднішні вихованці дитсадку – випускний клас 2030 року, тому, хоча завдання може здатися далеким, насправді воно дуже актуальне [4].

Технологічні тенденції, такі як Четверта промислова революція, створять багато нових крос-функціональних ролей, для яких майбутнім робітникам будуть необхідні як технічні навички, так і когнітивні і соціально-емоційні навички. На рис. 1 наведено систему когнітивних, соціально-емоційних і технічних навичок.

Когнітивні навички включають в себе базові, такі як уміння читати, писати та рахувати, і просунуті, такі як критичне мислення та вирішення проблем. До соціально-емоційних навичок відносяться: поведінка, тобто стійкі мислення, почуття та поведінкові реакції; переконання, установки та прагнення; особистості якості, які майже не змінюються з часом.

Широка коаліція педагогів і політиків тепер погоджується, що занадто вузько покладатися на результати тестів в якості єдиного показника успіху навчання. Міцна академічна основа важлива, але для досягнення успіху в довгостроковій перспективі студентам необхідні додаткові установки, звички і навички [4]. Тому необхідно передбачати розширений набір показників для успішності в навчанні, включаючи соціально-емоційне навчання (SEL).

Соціальне та емоційне навчання – це процес, за допомогою якого діти та дорослі отримують та ефективно застосовують компетенції, які включають знання, ставлення та навички, необхідні для управління емоційним інтелектом, встановлення та досягнення позитивних цілей, прояву емпатії,

встановлення та підтримки відносин і прийняття відповідальних рішень. Програма SEL базується на розумінні того, що найкраще навчання виникає в контексті підтримуючих відносин, які роблять навчання складним, цікавим і значущим. Формування соціальних та емоційних компетенцій є обов'язковим як для освітнього процесу, так і для бізнес-середовища [6]. SEL підвищує здатність студентів інтегрувати навички, ставлення та поведінку для ефективного та етичного вирішення щоденних викликів та завдань. CASEL ідентифікувала п'ять взаємопов'язаних наборів когнітивних, афективних та поведінкових компетенцій, які можна вивчати в багатьох варіантах (рис. 2).

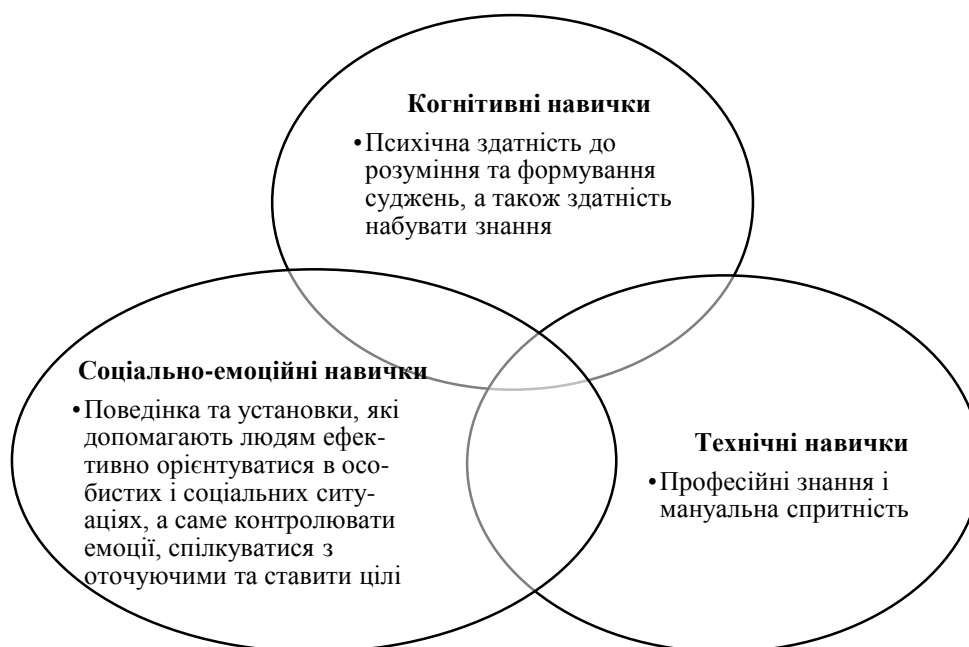

Рисунок 1 – Система когнітивних, соціально-емоційних і технічних навичок
Джерело: побудовано авторами за інформацією [5]

Кластерами п'яти компетенцій для тих, хто навчається є:

1. Самосвідомість: здатність точно розпізнавати власні емоції, думки і цінності і як вони впливають на поведінку. Здатність точно оцінити свої сильні сторони та обмеження, з обґрунтованим почуттям впевненості, оптимізму та «мислення зростання».

2. Самоврядування: здатність успішно регулювати свої емоції, думки та поведінку в різних ситуаціях – ефективно управляти стресом, контролювати імпульси та мотивувати себе. Здатність встановлювати і працювати в напрямку особистих і академічних цілей.

3. Соціальна обізнаність: здатність сприймати перспективу та виявляти емпатію, включаючи людей з різних верств та культур. Здатність розуміти соціальні та етичні норми поведінки та визнавати сімейні, шкільні та громадські ресурси та підтримку.

4. Навички взаємовідносин: здатність встановлювати та підтримувати здорові та корисні відносини з різноманітними особами та групами. Здатність чітко спілкуватися, слухати, співпрацювати з іншими, протистояти невідповідному соціальному тиску, конструктивно вести переговори, шукати та пропонувати допомогу, коли це необхідно.

5. Відповідальне прийняття рішень: здатність конструктивно вибирати особисту поведінку та соціальні взаємодії на основі етичних стандартів, проблем безпеки та соціальних норм. Реалістична оцінка наслідків різних дій, врахування власного добробуту та інших.

Проведені у 2015 році дослідження фахівцями з Колумбійського університету виявили, що вимірні вигоди SEL перевищують витрати. Сукупний результат аналізу показав середнє співвідношення вигод і витрат приблизно 11 до 1 серед шести вивчених втручань на основі доказової медицини. Це означає, що в середньому на кожен 1 долар, вкладений в програмування SEL, повертається 11 доларів [7].

Дослідження Світового банку виявили найпоширеніші кваліфікаційні вимоги до кандидатів на зайняття вакантних посад в Україні. Згідно з результатами опитування фірм і даними бази вакансій за 2015 рік, в Україні існує значний попит на просунуті когнітивні вміння. Роботодавці потребують не просто розумних працівників, а тих, хто також володіє соціоемоційними навичками, які допомагають керувати своїми емоціями та поведінкою, постановкою мети і бажанням вчитися, а також здатністю

працювати в колективі [5]. На рис. 3 наведено класифікацію затребуваних навичок на сучасному ринку праці.

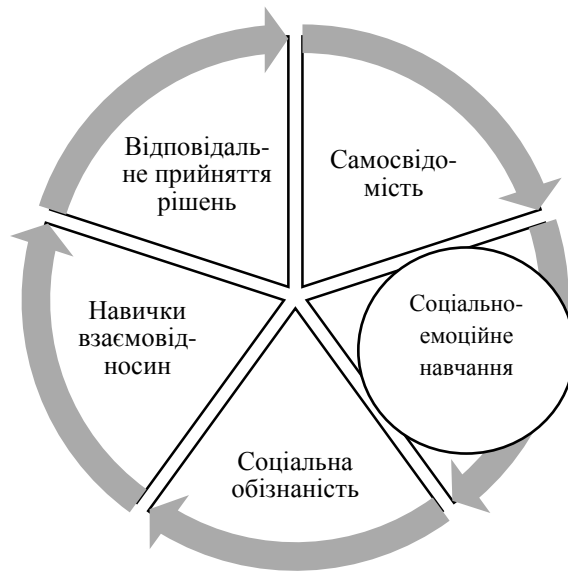

Рисунок 2 – Колесо компетенцій соціально-емоційного навчання

Джерело: побудовано авторами за інформацією [6]

Якщо технічні навички можуть значно відрізнитися залежно від професії або посади, то вимоги до когнітивних та соціоемоційних навичок майже однакові для всіх вакансій.

Багато дискусій вже зосереджується на тому, як Четверта промислова революція створює потребу в нових навичках на робочому місці; автоматизація замінює деякі робочі місця, істотно змінює природу інших і відкриває нові можливості для створення цінності.

Когнітивні навички	Соціоемоційні навички	Технічні навички
<ul style="list-style-type: none"> • Комунікбельність • Здатність до навчання • Організація робочого часу • Аналітичні здібності • Знання іноземних мов • Багатофункціональність • Критичне мислення • Вирішення проблем • Прийняття рішень 	<ul style="list-style-type: none"> • Відповідальність • Стресостійкість • Самоорганізація • Цілеспрямованість • Командна робота • Ведення переговорів • Організованість • Професійність 	<ul style="list-style-type: none"> • Навички продажу • Знання ринків і продукції • Володіння методами аналізу • Знання спеціалізованого програмного забезпечення • Знання законодавства • Веб-програмування • Проектування • Керування автомобілем • Базові навички роботи на комп'ютері

Рисунок 3 – Класифікація затребуваних навичок на ринку праці

Джерело: побудовано авторами за інформацією [5]

Передбачаючи майбутнє, політики та педагоги повинні задавати правильні питання, починаючи з таких, наприклад: які цінності та навички, пов'язані з етикою, потрібні зараз для роботи з технологіями?; чи будуть ці навички потрібні в майбутньому?; яку цінність вони приносять [8]? У звіті Світового економічного форуму «Майбутнє робочих місць 2018» визначено тенденції зміни затребуваних навичок до 2022 року.

Згідно рис. 4 можна зазначити, що набір навичок суттєво не змінився, але відбулося їх ранжування за необхідністю. Розробка наборів навичок цінностей та етики може допомогти

суспільству передбачити загрози, виявити конфлікти між моральними позиціями, побудувати колективне бачення, розвивати відповідальність і підзвітність, а також узгодити бізнес-моделі з соціальними пріоритетами. Однак найкраще використання цих нових навичок буде залежати від якості партнерства зацікавлених сторін. Зниження попиту на вище зазначені навички обумовлюється розвитком технологій та заміною людського трудового навантаження автоматизацією процесів.

2018 р.	Зростання попиту на навички 2022 р.	Зниження попиту на навички 2022 р.
<ul style="list-style-type: none"> • Аналітичне мислення та інновації • Комплексне вирішення проблем • Критичне мислення та аналіз • Активне навчання • Творчість, оригінальність та ініціатива • Увага до деталей, надійність • Емоційний інтелект • Розуміння, розв'язання проблем та ідеї • Лідерство та соціальний вплив • Координація та управління часом 	<ul style="list-style-type: none"> • Аналітичне мислення та інновації • Активне навчання • Творчість, оригінальність та ініціатива • Технологія проектування та програмування • Критичне мислення та аналіз • Комплексне вирішення проблем • Лідерство та соціальний вплив • Емоційний інтелект • Розуміння, розв'язання проблем та ідеї • Системний аналіз та оцінка 	<ul style="list-style-type: none"> • Ручна спритність, витривалість і точність • Пам'ять, вербальні, слухові та просторові здібності • Управління фінансовими, матеріальними ресурсами • Технологія монтажу та обслуговування • Читання, письмо, математика та активне слухання • Управління персоналом • Контроль якості та обізнаність щодо безпеки • Координація та управління часом • Візуальні, слухові та мовні здібності • Використання технологій, моніторинг та контроль

Рисунок 4 – Найбільш затребувані навички, що змінюються з розвитком Четвертої промислової революції

Джерело: побудовано авторами за інформацією [9]

Для створення механізму управління формуванням соціально-емоційних компетенцій у навчальних закладах необхідним є аналіз потенційних здобувачів освіти. На сьогодні кількість громадян України, дотичних до сфери освіти включає 1,3 млн дошкільнят 3,8 млн школярів, 0,3 млн учнів ПТНЗ, 18 млн батьків та сім'ей, 1,6 млн студентів, 0,4 млн вчителів. Тобто, разом більш 65 % населення України [3]. Саме тому важливо розуміти структуру рівнів освіти та залученості до них для розуміння, як і для кого формувати сучасну систему освіти. Більш детально розподіл кількості учнів, слухачів та студентів, що навчаються у закладах України наведено у табл. 1.

За наведеними даними можна побачити, що кількість учнів та слухачів дошкільної, початкової та першого етапу середньої освіти з 2014 року по 2017 рік зросла, що зумовлено покращенням демографічної ситуації в країні. В той час як показники кількості учнів та слухачів другого етапу середньої освіти та післясередньої не вищої освіти демонструють попередній спад показників народжуваності. Студенти та слухачі короткого циклу вищої освіти та бакалаврату або його еквіваленту народилися у 1997-2000 роках, що були демографічною ямою та мали найнижчі показники народжуваності. До того ж поступово зменшується зацікавленість в отриманні вищої освіти на користь короткострокових курсів, що надають змогу швидкого опанування спеціальності. Але показники студентів та слухачів магістратури або її еквіваленту, що значно зросли у 2016/2017 рр., вказують на необхідність в отриманні вищої освіти та можливість її використання, як соціального ліфту, та покращення цим власного рівня життя. Скорочення кількості студентів та слухачів у докторантурі або її еквіваленту зумовлено зниженням престижності та фінансовим становищем науки в країні, а також складним бюрократичним шляхом для здобуття наукового ступеня. Дані щодо гендерного становища серед учнів, слухачів та студентів навчальних закладів

України наведені у табл. 2, в якій за методикою ЮНЕСКО вказано співвідношення кількості осіб жіночої статі до кількості осіб чоловічої статі.

Таблиця 1 – Розподіл кількості учнів, слухачів та студентів навчальних закладів України за Міжнародною стандартною класифікацією освіти 2011 року (МСКО 2011), осіб

Рівні освіти за МСКО		2014/15 н.р.	2015/16 н.р.	2016/17 н.р.
назва	код			
Дошкільна освіта	0	1294891	1291207	1300129
Початкова освіта	1	1536578	1599250	1644263
Перший етап середньої освіти	2	1714321	1708172	1743530
Другий етап середньої освіти	3	655977	617692	591448
Післясередня не вища освіта	4	122427	117922	106831
Короткий цикл вищої освіти	5	452292	427471	408732
Бакалаврат або його еквівалент	6	890277	855683	800450
Магістратура або її еквівалент	7	346657	322116	377572
Докторантура або її еквівалент	8	30031	30308	27755

Джерело: узагальнено авторами на основі даних [10]

У дошкільній, початковій, першому та другому етапі середньої освіти несуттєво перевищує чоловіча стаття, але це зумовлено більшою народжуваністю хлопчиків. В той час як чоловіча стаття із значним відривом перевищує жіночу у післясередній не вищій освіті через те, що більшість професій, що надають технікуми, училища та коледжі, мають технічний напрямок та швидше дають спеціальність для роботи. А бакалаврат або його еквівалент, і тим паче, магістратура або її еквівалент більш привабливі для жіночої статті. Це викликано тим, що чоловіча стаття більш зацікавлена у швидкій роботі та заробітку, і не кожен спроможний поєднувати працю з навчанням. Не дивлячись на те, що у докторантурі або її еквіваленту у 2014/2015 рр. жіноча стаття майже в 1,5 рази перевищувала чоловічу, у 2016/2017 рр. їх пропорція майже зрівнялась.

Таблиця 2 – Індeksi гендерного паритету серед учнів, слухачів та студентів навчальних закладів України

Рівні освіти за МСКО		2014/15 н.р.	2015/16 н.р.	2016/17 н.р.
назва	код			
Дошкільна освіта	0	0,918	0,925	0,924
Початкова освіта	1	0,962	0,961	0,957
Перший етап середньої освіти	2	0,955	0,957	0,960
Другий етап середньої освіти	3	0,884	0,904	0,907
Післясередня не вища освіта	4	0,667	0,626	0,630
Короткий цикл вищої освіти	5	0,984	0,967	0,924
Бакалаврат або його еквівалент	6	1,083	1,074	1,081
Магістратура або її еквівалент	7	1,296	1,278	1,243
Докторантура або її еквівалент	8	1,469	1,145	1,099

Джерело: узагальнено авторами на основі даних [10]

Впровадження соціально-емоційного навчання, яке формує затребувані soft skills, має своє відповідне завдання, значення та результат на кожному рівні освіти, що значним чином впливає на формування оновленої моделі управління освітнім процесом (рис. 5).

У дошкільній та початковій освіті починають формуватися навички взаємовідносин через потрапляння дітей з різних соціальних груп до одного колективу для набуття досвіду взаємодії, вибудовування конструктивних відносин та запобігання соціальних потрясінь, що допомагає дітям комфортно знаходитися та розвиватися у соціумі. Наступною ланкою є середня освіта, де школярам доцільно опанувати такі уміння як: відповідальність, стресостійкість самоорганізація цілеспрямованість для протистояння булінгу та підготовки дітей для самостійного життя. Далі йде вибір – здобувати післясередню не вищу, короткий цикл вищої освіти або повноцінну вищу освіту. Ті, хто обирає перше, повинні навчитись самосвідомості, самоврядуванню, соціальній обізнаності, відповідальному прийняттю рішень для ефективного працевлаштування та самореалізації. Інші, хто обирає вищу освіту, на додаток до попередніх умінь додають компетенції з професійності,

організованості, вміння вести переговори, командної роботи та інші, що надають ефект соціального ліфту, тобто перехід або модифікацію через людську діяльність з однієї соціальної позиції в іншу; підвищує підприємницьку ініціативу та здатність комерціалізувати власні здобутки. Таким чином, соціально-емоційні компетенції є ваговою складовою освітнього процесу, що значним чином впливають не тільки на гармонійне формування особистості, а і підвищують можливість кращого працевлаштування та рівня життя в цілому.

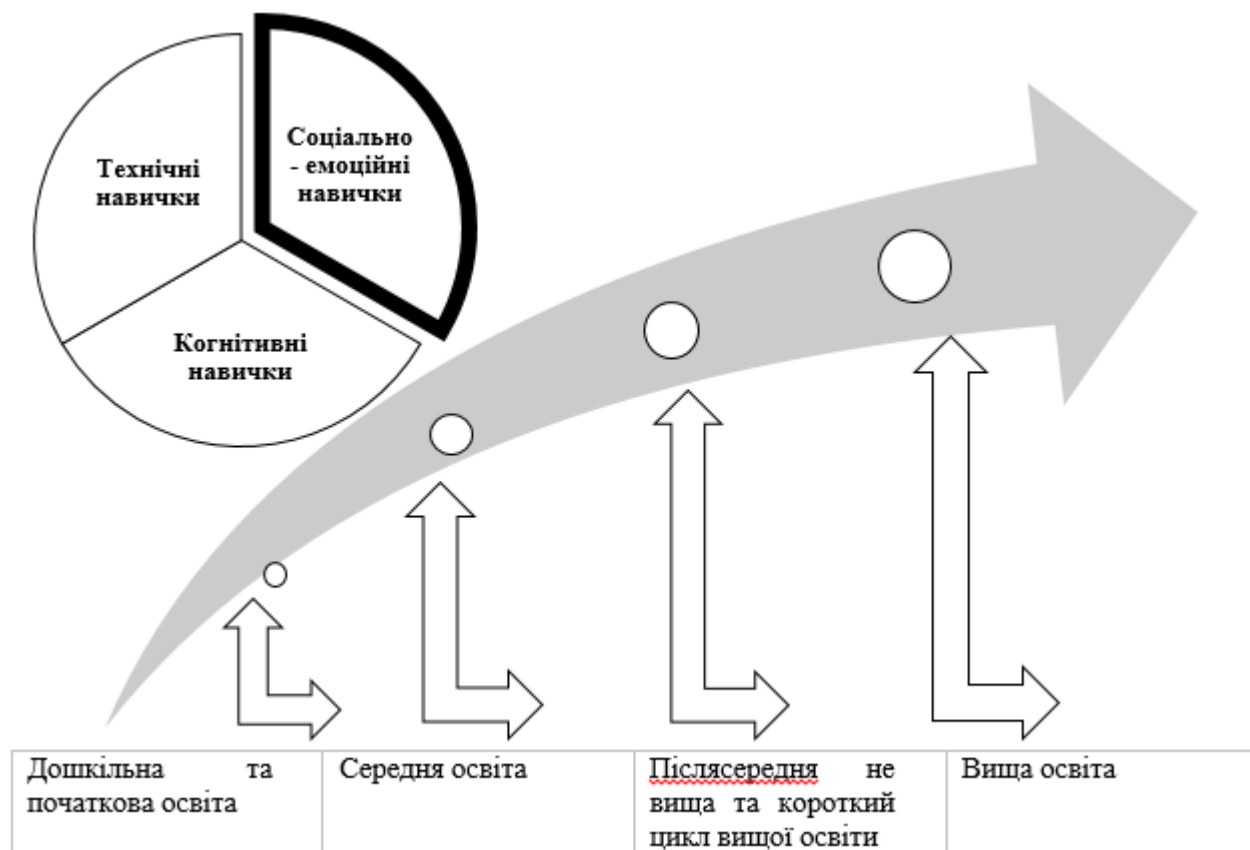

Рисунок 5 – Вплив соціально-емоційного навчання на кожному рівні освіти

Висновок. У все більш швидко мінливому і різноманітному світі роль соціальних та емоційних навичок стає все більш важливою. Здатність громадян адаптуватися, бути винахідливим, поважати і добре працювати з іншими, і брати на себе особисту і колективну відповідальність все частіше стає відмінною рисою добре функціонуючого суспільства.

Більше половини населення України пов'язані з системою освіти, ефективні зміни якої є запорукою формування конкурентоспроможної країни. Викликом сучасності є формування у студентів, окрім технічних навичок у кожній спеціальності, soft skills для кращої адаптації та результативної діяльності у професійній сфері.

Звертаючи увагу на те, що програма SEL, яка запропонована CASEL, та виявлені необхідні для вдалого працевлаштування когнітивні та соціоемоційні навички майже дублюються та відповідають прогнозам Світового економічного форуму, це доводить актуальність впровадження в українську систему освіти соціального та емоційного навчання, що забезпечує основу для кращої адаптації та академічної успішності та відображається у більш позитивній соціальній поведінці та відносинах з однолітками, меншій кількості проблем з поведінкою, меншій емоційній незручності та покращенні рівня знань. Найпоширенішими та найважливішими затребуваними навичками є комунікабельність, аналітичне та критичне мислення, творчість та емоційний інтелект.

Найкраще це можна реалізувати через:

- родину та спілкування;
- ефективну комунікацію під час навчання у шкільному класі та студентській групі;
- скоординовану загальноосвітню програму та політику;
- широке залучення батьків та громад для планування, впровадження та оцінки програм навчання.

Впровадження соціального та емоційного навчання доцільно розпочинати у дошкільному віці та продовжувати через середню школу і за її межами, а головне, вона відповідає потребам студентів і дорослих, допомагаючи краще адаптуватися до викликів сучасності та відповідати змінам, що відбуваються на ринку праці.

Література

1. The Global Innovation Index 2018: Energizing the World with Innovation. Ithaca, Fontainebleau, and Geneva. URL : <https://www.globalinnovationindex.org/analysis-indicator> (дата звернення: 25.11.2018).
2. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 18.11.2018).
3. Гриневич Л., Проект ЗУ «Про освіту». URL : <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/proekt-zu-pro-osvitu-1.pdf> (дата звернення: 18.11.2018)
4. Childress S. 3 Biggest Education Innovation Questions For 2018. URL : <https://www.forbes.com/sites/schoolboard/2018/01/08/3-biggest-education-innovation-questions-for-2018/#73305f184b13> (дата звернення: 29.11.2018)
5. Дель Карпіо К., Купець О., Мюллер Н., Олефір А. Навички для сучасної України. Огляд. World Bank, Washington, DC, 2017.
6. DePaoli J. L., Atwell M. N. Bridgeland J. A National Principal Survey on How Social and Emotional Learning Can Prepare Children and Transform Schools. URL : http://www.casel.org/wp-content/uploads/2017/11/ReadyToLead_FINAL.pdf (дата звернення: 25.11.2018).
7. SEL Impact. URL : <https://casel.org/impact/> (дата звернення: 18.11.2018).
8. Philbeck T., Davis N., Larsen A. Values, Ethics and Innovation Rethinking Technological Development in the Fourth Industrial Revolution. World Economic Forum. 2018.
9. The Future of Jobs Report. URL : http://www3.weforum.org/docs/WEF_Future_of_Jobs_2018.pdf (дата звернення: 29.11.2018).
10. Вищі навчальні заклади Харківської області : статистичний збірник / Державна служба статистики України головне управління статистики у Харківській області. Х., 2018. URL : http://kh.ukrstat.gov.ua/upload/publikacii/prez_zb_vnz_17_18.zip (дата звернення: 29.11.2018).

References

1. Globalinnovationindex.org. (2018). The Global Innovation Index 2018: Energizing the World with Innovation. Ithaca, Fontainebleau, and Geneva. [online] Available at: <https://www.globalinnovationindex.org/analysis-indicator> [Accessed 25 Nov. 2018].
2. Verkhovna Rada Ukrainy. (2017). On Education [“About education”] (Law of Ukraine № 2145-VIII, official text dated September 05, 2017). [online] Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> [Accessed 18 Nov. 2018].
3. Grinevich, L. (2017). Draft Law «On Education». [online] Available at: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/proekt-zu-pro-osvitu-1.pdf> [Accessed 18 Nov. 2018].
4. Childress, S. (2018). 3 Biggest Education Innovation Questions For 2018S. [online] Available at: <https://www.forbes.com/sites/schoolboard/2018/01/08/3-biggest-education-innovation-questions-for-2018/#73305f184b13> [Accessed 29 Nov. 2018].
5. Del Carpio, X., Merchant, O, Muller, N. and Olefir, A. (2017). *Skills for modern Ukraine*. Review. World Bank, Washington, DC.
6. DePaoli, J. L., Atwell, M. N. and Bridgeland, J., (2017). A National Principal Survey on How Social and Emotional Learning Can Prepare Children and Transform *Schools*. [online] Available at: http://www.casel.org/wp-content/uploads/2017/11/ReadyToLead_FINAL.pdf [Accessed 25 Nov. 2018].
7. Casel.org. (2018). SEL Impact. [online] Available at: <https://casel.org/impact/> [Accessed 18 Nov. 2018].
8. Philbeck, T., Davis, N. and Larsen, A. (2018). *Values, Ethics and Innovation Rethinking Technological Development in the Fourth Industrial Revolution* / World Economic Forum.
9. The Future of Jobs Report 2018. [online] Available at: http://www3.weforum.org/docs/WEF_Future_of_Jobs_2018.pdf [Accessed 29 Nov. 2018].
10. State Statistics Service of Ukraine Department of Statistics in Kharkiv. (2018). Higher education institutions of Kharkiv region: Statistical Yearbook. [online] Available at: http://kh.ukrstat.gov.ua/upload/publikacii/prez_zb_vnz_17_18.zip [Accessed 29 Nov. 2018].

Стаття надійшла до редакції 02.12.2018.